

Alustatyö kasvaa ja edellyttää kestäviä ratkaisuja

Anne Kovalainen | Seppo Poutanen | Petri Rouvinen | Jari Hakanen | Laura Seppänen

SWiPE, Smart Work in Platform Economy – Fiksu työ alustatalouden aikakaudella

Turun yliopiston kauppakorkeakoulu | Etlä | Työterveyslaitos

Perustelut – Alustatyö lisääntyy ja sen yhteiskunnalliset vaikutukset ovat merkittäviä

Tutkimusten mukaan alustatyön merkitys työn tekemisen muotona tulee kasvamaan ja laajenemaan tulevaisuudessa olottuen keikkatyöstä asiantuntijatyöhön ja yritysten välisiin alustoihin sekä työn tekemiseen joustavasti usealle yritykselle.

Itsenäinen alustatyö ei täytä palkkatyösuhteen tunnusmerkistöä, vaan sijoittuu freelancer-toiminnan ja itsensäyöllistämisen välimaastoon. Alustatyö täyttää harvoin yrittäjätoiminnan kriteerejä.

Yhteiskuntapoliittisilla päätöksentekijöillä on digialustojen maailmassa vaikea ja ristiriitainen kaksoistehtävä: Yhtäällä heidän tulee sallia innovointi ja talouden orgaaninen kehittyminen. Toisaalla heidän on suojeltava työntekijöitä, yrittäjiä ja kuluttajia kohtuuttomilta sopimusehdoilta ja epäreilulta kilpailulta. Alustoilla ei ole riidanratkaisu- tai sovittelumekanismeja. Pienetkin sopimusehtojen muutokset voivat parantaa tilannetta. Esimerkiksi työntekijöiden saamien arvioiden tulisi olla reiluja, läpinäkyviä ja siirrettävissä alustojen välillä. Suomessa aktiivisesti toimiville alustoille tarvitaan alustatulojen ilmoitusvelvollisuus. Tarvitaan myös järjestelmä, jossa useille toimeksiantajille tehtävä palkkatyö ja yrittäjyys sekä mahdollisesti samanaikaiset sosiaalietuudet ovat yhdisteltävissä.

Digialustan päästyä hallitsevaan asemaan jollain sektorilla sen markkinavoima kasvaa muun muassa verkostovaikutusten johdosta. Ajan myötä alusta voi muodostua pakolliseksi, jolloin alustalla on merkittävä vapaus palvelujensa hinnoittelussa. Alustalla on myös suoria intressejä haitata muiden toimijoiden alalle tuloa ja estää ulkopuolista vuorovaikutusta. Suomessa useimmat alustat ovat ulkomaalaisia, jolloin niiden maksut ja provisiot voivat muistuttaa ylikansallista "alustaveroa", jonka tuotot eivät hyödytä Suomea. Vaikka hyvät keinot ovat vähissä, ylikansallisten alustojen markkinavoiman hillitseminen on yksi keskeisimpiä yhteiskuntapoliittisia kysymyksiä. Kansalliset ratkaisut globaaleissa muutoksissa eivät voi olla passiivista sopeutumista vaan aktiivista ratkaisujen etsimistä. Teknologisten muutosten ennakoimattomuus on globaali ilmiö ja tämä epävarmuus on otettava huomioon kansallisissa ratkaisuissa.

Tietoisku – Alustatyö on uusi työn muoto

- Alustojen käyttö luo joustoja työajan ja -paikan suhteen ja joustojen myötä taloudellinen toimeliaisuus lisääntyy.
- Alustatyö asettaa haasteita verotuksen, eläketurvan ja sosiaaliturvan järjestämiselle ja edellyttää näiden järjestelmien kokonaistoimivuuden arviointia uuden työn myötä.
- Alustatyö mahdollistaa lisäansioden saamisen ja työmarkkinoille kiinnittymisen.
- Alustatulon määräytymisperiaatteet (matemaattinen kaava) ovat harvoin läpinäkyviä.
- Osa tietotyöstä siirtyy alustoilla tehtäväksi. Tällöin alustalla työskentely on yleisempi työn organisoinnin tapa ja se voi luoda esimerkiksi useamman yrityksen kesken jaettavaa työtä.
- Alustatalous voi olla merkittävä tekijä julkisen sektorin ja yksityisen sektorin yhteistyössä. Esimerkiksi osaamisen tunnistaminen ja jatkuvan oppimisen rakentaminen osaksi työssäoppimista edellyttävät alustatalouden ratkaisuja.
- Työhyvinvoinnin näkökulmasta alustatyössä työyhteisö ja työterveyshuolto voivat puuttua kokonaan.
- Alustatyön yleistymisen korostaa kokonaisvaltaisen yhteiskuntapolitiikan tarvetta.

www.smartworkresearch.fi

@swipe_STN

Politiikkasuositukset

POLITIIKKASUOSITUS I

Työn uudet muodot, kuten alustatyö ja uudentyyppinen keikkatyö, tulisi huomioida sosiaaliturvaa ja eläketurvaa uudistettaessa, jotta talouden tehokkuus turvataan.

POLITIIKKASUOSITUS II

Alustatyöläisten työmarkkinastatusta tulisi täsmentää siten, että järjestelmä mahdollistaisi useille toimeksiantajille samanaikaisesti tehtävän palkkatyön ja yrittäjyyden.

POLITIIKKASUOSITUS III

Alustatyölle tulisi määrittää yksinkertaiset perustandardit, jotka tarvittaessa ohittaisivat alustan ja sen osapuolten väliset sopimukset.

POLITIIKKASUOSITUS IV

Suomessa toimivilta alustoilta tulisi edellyttää, että niillä olisi läpinäkyvä ja reilu mekanismi, jossa erimielisyyksiä voisi sovittaa neutraalilla tavalla.

Taustaa

Alustatyö on vielä vähäistä – merkitys kasvaa

Tilastokeskuksen tutkimuksessa on arvioitu, että Suomessa alustatyöstä enemmän kuin 25 prosenttia tuloistaan vuoden aikana ansainneita on alle yksi prosentti, tarkimman arvion mukaan vain noin 0,3 prosenttia työvoimasta. Ruotsissa arvio työvoimaosuudesta on tällä hetkellä (2018 arvioituna) hieman suurempi, 2,5 prosenttia. Aineiston keruussa olevan eron takia nämä kaksi lukua eivät ole täysin vertailtavissa. Norjasta esitetty tilastoluku on Suomen ja Ruotsin lukujen välimaastossa. Tutkijoiden raportoimien tietojen mukaan joissakin Euroopan maissa alustatyö on yleisempää. Tutkimuksemme mukaan markkinoiden toiminta ja hintataso vaikuttavat merkittävästi myös alustatyön kysynnässä sen tarjonnan ohella.

Realistisesta työvoimaosuuden ja lukujen tämänhetkisestä pienuudesta huolimatta alustojen merkitystä yritys-

ten ja julkisen sektorin toiminnassa ei voida tänä päivänä ohittaa. Suurin osa alustatalouden tutkijoista hyväksyy ajatuksen myös siitä, että ajan myötä osa tietotyöstä siirtynee alustoilla tehtäväksi. Alustalla työskentelystä on tulossa uusi työn organisoiminen tapa, ja se voi luoda esimerkiksi useamman yrityksen kesken jaettavaa työtä ja osaamista.

Tämä havainto saa tukea SWiPE:n omista aineistoista ja tutkimuksista: korkeakoulutetut suhtautuvat alustatalouteen ja työhön hyväksyvästi, eivätkä näe digitalisaatiota omaa työtään uhkaavana tekijänä vaan enemmänkin mahdollisuutena. Tämä koskee sekä oman työn ja osaamisen myymistä, digitalisaatiota kuin myös työn tekemistä alustoilla perinteisen työpaikalla tehtävän työn sijasta. Alustatyössä on kuitenkin suuria, tehtäviin ja osaamiseen liittyviä eroja, esimerkiksi sellaisten seikkojen suhteen, tehdäänkö online-työtä, joka voi olla suorittavaa tai luovaa työtä, vai tehdäänkö on-demand-työtä, joka voi olla fyysistä suoritusta vaativaa tai paikallisesti rajattua työtä.

www.smartworkresearch.fi

@swipe_STN

Alustat lisäävät taloudellista toimeliaisuutta

Digialustat mahdollistavat jopa vain sekunteja kestävien maailmanlaajuisten työtoimeksiantojen suorittamisen palkkatyöläisenä tai yrittäjänä. Digialustalla toimivien välinen kilpailu on usein intensiivistä ja myös globaalia, ja se edellyttää joustavuutta työn suorittajalta. Työn kysynnän ja tarjonnan joustot lisäävät taloudellista toimeliaisuutta ja ovat siten myönteinen asia. Alustoihin liittyy kuitenkin vielä ratkaisemattomia ongelmia, joita tulisi ratkoa yhteiskuntapolitiikan keinoin:

- Miten sovittaa joustavasti yhteen eri työmarkkina-
statuksia ja kymmenille tai sadoille toimeksiantajille
suoritettavia työtehtäviä? Esimerkiksi nykyiset eläke-
ja sosiaaliturvaperiaatteet ja -käytännöt sopivat
huonosti alustatalouden maailmaan.
- Työn verotuskohtelu ei voi perustua toimeksiantajan
tai työnvälittäjän maantieteelliseen sijaintiin. Vaikka
tarvittaneen myös ylikansallista sopimista, näemme
että kansallisen lainsäädännön tulee olla sellainen,
että ulkomaille tehtävä työ onnistuu joustavasti.
- Työn tekemiseen liittyvät toimenpiteet, kuten enna-
konpidätys ja henkilökohtainen verotus eivät saa olla
yksinomaan yksilön viitseliäisyyden, muistamisen tai
omantunnon varassa, vaan Suomessa aktiivisesti
toimivilla alustoilla tulisi olla alustatulojen ilmoitus-
velvollisuus.
- Digialustojen olemassaolo liittyy niiden kykyyn pie-
nentää aiempia kustannus- ja vuorovaikutuskitkoja.
Alustat avaavat uusia markkinasegmenttejä tai
aiheuttavat epäjatkuvuuksia jollain vanhalla
segmentillä. Toisinaan nämä epäjatkuvuudet voivat
liittyä lainsäädännön kiertämiseen. Tällaista epärei-
lua kilpailua ei pidä sallia. Toisinaan kyse on teknisen
kehityksen sivuvaikutuksista, jolloin on kiinnitettävä
yhteiskuntapoliittista huomiota niiden mahdollisesti
aiheuttamiin sosiaalisiin ongelmiin sekä esimerkiksi
koulutuksen uudelleensuuntaamistarpeisiin.
- On hyvä huomata, että alustojen perusluonteessa on
myös se, että ne rikkovat vanhoja politiikkasiiloja,
mikä entisestään korostaa kokonaisvaltaisen yhteis-
kuntapolitiikan tarvetta.

Alustatyö koetaan joustavana

Tutkimassamme globaalisti asiantuntijatyötä välittävässä Upwork-yrityksessä työskennelleet, Suomeen rekisteröityneet osaamisensa ja työnsä myyjät pitivät työskentelyä alustalla pääosin hyvänä mahdollisuutena ja joustavuutta tarjoavana lisärahoituksena. Upwork-kyse-
lymme vastanneista yli puolet oli vielä opiskelemissa. He halusivat lisäänsioita joustavasti ja he myös halusivat tehdä työtä hyvin joustavasti. Näille vastaajille alustojen käyttö työn tekemisen paikkana oli luonteva työn tekemisen muoto, mutta jatkuessaan keskeisenä yksilön ansaintakeinona alustatyö asettaa instituutioille uudentyyppisiä haasteita. Niin Suomessa kuin muuallakin alustatyö mahdollistaa joustoja yksilölle ja tarjoaa lisäansioden mahdollisuuden, mutta monet tutkimukset ovat osoittaneet, että ainoana ja pitkäaikaisena toimeentulon muotona alustatyö vaatii työn myyjältä enemmän työpanosta ansaittua euroa kohden.

Alustatyön monet epäkohdat korostuvat ajan myötä. Muun muassa työyhteisö ja työhön kiinnittyminen jäävät puuttumaan. Samoin eläke-turvasta ja sosiaaliturvasta huolehtiminen voivat jäädä yksilön omaksi tehtäväksi.

Megatrendit: globalisaatio, digitalisaatio, ilmastonmuutos ja ikääntyminen ohjaavat myös työn muutoksia

Mm. ILO:n mukaan globalisaation ja digitalisaation lisäksi kaksi keskeistä, kaikkea muutosta kehystävää voimaa ovat demografia ja ilmastonmuutos. Työelämän tulevaisuus ja työn muutokset saavat merkittävän selitysvoinan näistä megatrendeistä, erityisesti ilmastonmuutoksesta ja Suomessa väestön ikääntymisestä. Megatrendit voivat tuottaa sekä muutoksia itse työhön että kasvattaa epävarmuutta työn ja talouden tulevaisuudesta. SWiPE-tutkijat ovat tutkimustuloksissaan todenneet, että potentiaalisimmat kasvualat alustaratkaisuille Suomessa ovat nimenomaan sote-sektorilla. Tuolloin puhumme alustoista toimintojen järjestäjänä. Tämän tyyppinen alustojen käyttö on jo arkipäivää ja tutkimusten mukaan se voi onnistuessaan tehostaa toimintaa.

www.smartworkresearch.fi

@swipe_STN

Haasteena osaamisen kehittäminen

Tutkimustemme mukaan alustatyö luo parhaimmillaan mahdollisuuksia niin yrityksen perustamiseen kuin palkkatyöpaikan löytymiseen alustan kautta. Tutkimusten mukaan tämä onnistunut kehityssuunta ei kuitenkaan ole ainut mahdollinen kehityssuunta. Työntekijöiden osaamistasolla ja sen jatkuvalla ylläpitämisellä on ratkaiseva merkitys alustatyön monipuolistumiselle. Niin Suomessa kuin globaalisti itsensä työllistäminen ei alustatyössä perustu yrittäjämäiselle riippumattomuudelle, eikä myöskään tee osaajasta yrittäjää perinteisessä mielessä. Kyse on uudenlaisesta työn tekemisen ja välittämisen suhteesta, jossa välittäjäorganisaatio toimii keskeisessä asemassa alustataloudessa. Tutkimustulokset osoittavat myös, että alustat eivät välttämättä toimi työntekijän parhaaksi, eivätkä läpinäkyvästi. Mahdollisuudet oman osaamisen kehittämiseen alustatyössä ovat varsin pienet. Tutkimustemme mukaan asiantuntijoiden tekemässä alustatyössä erityisesti verkostoitumiseen ja

innovointiin liittyvä osaamisen kehittyminen on heikkoa, vaikka tämä osaaminen kehittäisi yrittäjyystaitoja.

Osaamisen ylläpitämisen ohella myös eläketurvan ja sosiaaliturvan järjestämisen tavat ovat taloudellisen tehokkuuden ja tulevaisuuden kannalta erittäin merkittäviä. On hyvin mahdollista, että alustatyön merkitys kasvaa globaalissa taloudessa entistä voimakkaammin ja kilpailu globaaleista ja parhaista työtehtävistä kovenee entisestään, lähinnä kasvavan kompetentin globaalin alustatyötä tekevän joukon myötä.

SWiPE:n tutkimustulosten mukaan alustatyö haastaa niin kansallisesti kuin globaalisti olemassa olevia rakenteita uudistumaan koulutuksen, eläketurvan, sosiaaliturvan ja esimerkiksi työhön liittyvän terveydenhuollon järjestämisen osalta. Työelämän, yritysten ja jatkuvan kouluttautumisen yhteys on keskeinen lähitulevaisuuden haaste, jotta yritysten innovaatiopääoma ja työntekijöiden osaamispääoma eivät rapaudu. Tässä haasteessa alustatalous ja alustatyö tarjoavat mahdollisuuksia.

Käytettyjä lähteitä:

- Poutanen, S. & Hytönen, K. (2018). Pääkirjoitus: Kansainvälisen WORK2017-konferenssin näkökulmia työn tulevaisuuteen. Futura, 2.
- Kovalainen, A., Poutanen, S., von Bonsdorff, M. (2018) Digitalisaatio ja alustatyö – iskusanoista monitasoisten ilmiöiden tutkimukseen. Työelämän tutkimus 16(4):233-235.
- Pajarinen, M., Rouvinen, P., Claussen, J., Hakanen, J., Kovalainen, A., Kretschmer, T., Poutanen, S., Seifried, M. & Seppänen, L. (2018). Upworkers in Finland: Survey Results. ETLA Report No 85.
- Pajarinen, M. & Rouvinen, P. (2018). Digitalisaatio muuttaa ammattijakaumia, työn sisältöä ja rakennetta, mutta ihmistyö ei häviä. Teoksessa T. Michelsen, K. Reijula, L. Ala-Mursula, K. Räsänen & J. Uitti (Toim.), Työelämän perustietoa. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Seppänen, L., Poutanen, S., & Rouvinen, P. (2019). Millaista yrittäjyyttä alustatyö edistää? Esimerkinä Upwork Suomessa. Työpoliittinen aikakauskirja.
- Seppänen, L., Hasu, M., Käpykangas, S., & Poutanen, S. (2018). On-demand work in platform economy: implications for sustainable development. In S. Bagnara, R. Tartaglia, S. Albolino, T. Alexander & Y. Fujita (Eds.). Springer.
- Rouhiainen, S. (2018). Asiantuntijatyö alustatalouden aikakaudella -kyselyn raportti. Turun yliopisto, kauppakorkeakoulu.
- Kovalainen, A. & Poutanen, S. (2018). Yrittäminen ja yrittäjyys – vähenevän palkkatyön korvaaja ja hyvinvoinnin tuottaja. Teoksessa T. Michelsen, K. Reijula, L. Ala-Mursula, K. Räsänen & J. Uitti (Toim.), Työelämän perustietoa. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Hasu, M., Käpykangas, S., Saari, E. & Korvela, P. 2018. Toimistotyöntekijä automaation kynnyksellä – Tekstinkäsittelijöiden työelämäarjen profiilit digitalisoidussa kokoaikaisessa kotietätyössä. Työelämän tutkimus 16:4, 251-274
- SWiPE Policy Brief alustatyön tekijän työturvallisuudesta, -terveydestä ja -hyvinvoinnista. Ilmestyy maaliskuussa.
- Podcast: Töitä alustoilta? <https://www.ttl.fi/workcast-toita-alustoilta/>

Lisää julkaisujamme ja aktiviteettejamme löydät verkkosivuiltamme: www.smartworkresearch.fi.

www.smartworkresearch.fi

@swipe_STN

